

1.9 БАРОККО

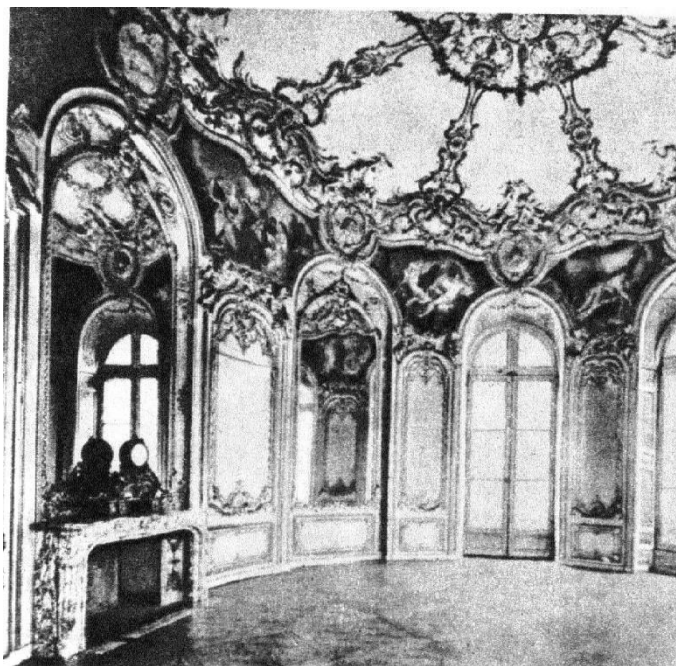
кінець XVIIст. – початок XVIII ст.

РУБІЖ XVI-XVII СТОЛІТЬ ознаменувався низкою найбільших наукових відкриттів. Це була благодатна і драматична пора зламування звичних уявлень про світобудову, зміни світогляду. У підсумку людина XVIII століття вже остаточно усвідомлювала, що належить до зовсім нової епохи. І це не могло не відбитися в мистецтві, не спричинити за собою глобального перегляду естетичних ідеалів. Наприкінці XVI століття, у результаті еволюції Відродження, з'являється новий історичний художній стиль-барокко. Йому було призначено блискуче царювати в Західній Європі в XVII-першій половині XVIII сторіччя. Причому в різних країнах його стильові особливості виявлялися не однаково. В Англії, наприклад, набагато слабкіше, ніж на "історичній батьківщині", в Італії. Значний розвиток барокко одержав у Франції, Німеччині, Фландрії, Голландії. Метою нового стилю було вразити глядачів, тому театральність, наявність несподіваних ефектів стали його невід'ємними рисами

Головними стильовими ознаками вважалися "складність" сполучення несподіваного, зіставлення контрастного. Напруга, грандіозність, підвищена емоційність, мудрі комбінації форм і декору, а також перевага криволінійних, а не правильних і симетричних, як у Відродженні, обрисів були властиві добуткам усіх видів мистецтва.

Приватні інтер'єри барокко відрізнялися надзвичайною урочистістю і пишністю. Це враження народжувалося в першу ж мить, ледь людина потрапляла у вестибюль будинку з парадними центральними сходами, над якими у височині яскравою плямою сяяв розписний плафон стелі (Рисунок 1.7.1).

Малюнок 1.9.1– Овальний зал отелю Субіз у Парижі

В будинках Англії навпроти сходів улаштовувався спеціальний балкон з балюстрадою, за якою міг розташовуватися оркестр. Парадні зали знаходилися на другому поверсі, а по обидва боки від центру - інші кімнати. Парадні приміщення часто з'єднувалися вузькими галереями, прикрашеними колонами, пілястрами, статуями або живописом, дзеркалами. Тут зосереджувалися колекції творів мистецтва хазяїв будинку. Вікна галерей виходили в парк, а на протилежній стіні розвішувалися дзеркала. У такий спосіб утворювався ефект поглиблення простору, єднання архітектури і природи.

Тема розкриття простору інтер'єра всередину була однією з центральних у барокко. Тому використання дзеркал, розпис стель нескінченними небесними далечінями і ширяючими в хмарах фігурах - характерні для оздоблення інтер'єрів компоненти. Стелі штукатурилися і вкривалися докладними фресковими композиціями в оточенні позолоченого різьбленого або стуккового декору, а також живопису, що імітує об'ємні скульптурні форми. Виникало відчуття, що живопис не укладається в межі плафона, виходить за його межі. Іноді на стелях, але частіше

в оформленні стін були присутні різьблені дерев'яні панелі. В них монтували портрети й інші мальовничі добутки.

Поверхні стін прикрашали також елементами: ордерами-пілястрами, крученими колонами, волютами, використовувався і живопис в обрамленні скульптурних гірлянд, волют (Малюнок 1.9.2)

Малюнок 1.9.2– Інтер'єр будинку у Парижі

З Іспанії в інші європейські країни прийшла мода обшивати стіни тисненою шкірою з малюнком золотом, що наслідують дорогим тканинам. В Фландрії стіни обтягали шовком і оксамитом. Як і раніше були поширені і шпалери, їх розвішували над різьбленими панелями. Підлоги викладалися мармуровими або майоліковими плитами. Урочистий пафос апартаментів підсилювала велика

кількість килимів, великих (до підлоги) дзеркал, позолоченої ліпнини. В орнаментиці переважав Рисунок важких гірлянд із листів і плодів, волют, картушів (від фр. *cartouche*- "сувій"), маскаронів. Розповсюджений був і мотив кручених арабесок, різноманітних вигинів акантового листа, стрічкових плетив, перетворених у примхливі німецькі рольверки (розрізаний по краях картуш) або бандельверки (від нем. *bandelle*- "стрічка"). Прямі лінії поступово витиснулися

криволінійними контурами, що додають декорові динаміки і мальовничості (Малюнок 1.9.3).

Малюнок 1.9.3– Алтарь у соборі в Толедо

Розкіш барочного інтер'єра підсилювали меблі, що стають усе більш різноманітними і витончено оформленими. Предмети меблів тепер значні по обсягу, істотну роль у декорі грають різьблення, металеві накладки з бронзи, міді, срібла, а також мозаїка й інтарсія. У моду входять м'які меблі-табурети, стільці, крісла, дивани з м'якими сидіннями, спинками, підлокітниками, оббиті тканиною-оксамитом, штофом, гобеленом, іспанською тисненою шкірою, глазетом (тканина з уплітаннями золотих і срібних ниток).

Малюнок 1.9.4– Диван і крісла епохи барокко

Одержують поширення так звані канапе-кушетки на 6-8 ніжках, що мають форму поздовженої лави з м'яким сидінням. Крісла, стільці, дивани виглядають велично, їхньої спинки мають хвилеподібні обриси, а підлокітники- волютообразні. Оббивка кріпиться великими цвяхами з масивними капелюшками. Нагострені ніжки надзвичайно різноманітні (у виді консолей, балясин, пірамід, s-образні). М'які частини меблів вкривали зйомними чохлами. З'являються і крісла для заміських резиденцій із плетеними сидіннями, вкриті яскравими тканинами з великими квітами.

Не менш витонченими і різноманітними за формою стають столи. Вони можуть бути на одній або чотирьох ніжках, прикрашатися різьбленням, бронзовими деталями, флорентійською мозаїкою з різнобарвного мармуру, лазуриту, агата або вкриватися популярним у Франції складальним маркетрі (від фр. *marquetri*- "поцяткований знаками"). З горіха виготовляються витончені консольні столи, призначені для розміщення в стіні і тому оформлені односторонньо. Це декоративні предмети, на них ставлять годинник, посуд, канделябри, скриньки. Навпроти, екрани, що ввійшли в моду , зтягнуті

гобеленовими тканинами, мають не тільки декоративне, але й утилітарне значення, оскільки здатні охороняти від протягів або жару.

Вишукані обриси здобувають і наприклад, гамбурзькі, що славилися своєю масивною "архітектурою". Їх відрізняли ніжки у виді куль, могутні карнизи і картуші в лучковому фронтоні по центрі. Розповсюджені в епоху Відродження ларі-кассони замінюються комодами з великою кількістю шухлядок, книжковими шафами, бюро, шафами-кабінетами. Навряд чи не самими модними предметами інтер'єра стають комоди французького майстра Ш. А. Буля (1642-1732), що працював як один, так і із синами. Ці комоди з чорного дерева були досить прості за формою. Винятково ошатними їх робив декор-бронзові фігурні накладки у виді рельєфу, пальметок, що імітують форму Сонця (тому що майстер творив в епоху "короля-сонця"-Людовика XIV), масок. Радикально змінився вигляд кабінету хазяїна будинку. Тепер приміщення такого роду обставляються з тонко вивіреною пишністю - письмові столи, бюро, книжкові шафи, консольні столики для канделябрів, годинник та інші сугубо кабінетні предмети. У освічених людей, що захоплюються географією, тут можна зустріти карти і глобуси. Але для раритетів, що збираються власниками будинків, приділяються спеціальні кімнати-кунсткамери. У кімнатах встановлювалися чисто функціональні комоди. Самі ж спальні вважалися в XVII сторіччі парадними приміщеннями, тут навіть міг відбуватися прийом гостей. Ліжка як і раніше, як і в епоху Відродження, зберігали балдахіни, але декорувалися більш вишукано. Розкішні атласні покривала,

заткані золотими або срібними нитками шовку, виробу ткачів Ліона або Флоренціли-додавали їм ошатний вид. У моді були тканини зі східним малюнком, що в Англії, а незабаром і по всій Європі одержав назву *jaranning*, хоча відтворював не тільки японські, але і китайські мотиви (великі і дрібні квіти, галузі квітучої сакури, птахів). Усе більше поширення в XVII і особливо XVIII сторіччі одержує фаянсовий посуд. Найбільшу славу здобув у XVII столітті дельфтський фаянс у синіх тонах. Він виготовлявся за допомогою розпису синім кобальтом з наступним випалом при високих температурах. З дельфтського фаянсу робили вази для тюльпанів, блюда, чаші з рослинним орнаментом, морськими видами і малюнками, що імітують тканин-японські "кімоно" і індійські кашмірські, завезені в Європу

голландськими купцями. Розпис окислами марганцю давала після випалу фіолетовий тон.

Майстри Руана і Невіра робили фаянсові блюда з гербами і широким орнаментальним бордюром по краї. У Німеччині цінувався білий фаянс, розписаний чорною глазур'ю. Керамісти Стаффордшира славилися поливною керамікою в народному стилі і тонкостінним фаянсом, що називалися "трубчасті глини". У майоліці Італії були популярні блюда із соковитим рослинним орнаментом або зображенням сценок із селянського життя.

Малюнок 1.9.5– Люстра з венеціанського скла

Більш об'ємні і динамічні форми здобувають і вироби зі скла. Особливу пластичність іспанським скляним вазам додавали ручки, що зображують накладні крильця або фігурки тварин. З Голландії прийшли в інші країни форми широких бокалів з розписами у виді гербів, дат, кручених стрічок з написами, тому що ці предмети дарували з нагоди яких-небудь подій. Високо цінувався в Європі дорогий баварський і богемський криштал (кубки, вази, чаші, келихи, склянки) з "алмазною гранню" (надзвичайно тонким гравіруванням). Настільки ж вишукано виглядали вироби зі скла. Виготовлялися вони або шляхом занурення гарячого скла в холодну

воду і вторинне нагрівання, або ж методом прокатування незастиглої скляної маси по дрібним різнобарвним осколкам.

Не втратив своєї популярності в барочному інтер'єрі і посуд зі срібла, бронзи, міді, олова. Мідне й олов'яне начиння звичайно зберігалось на кухні.

Люстри виконувалися у формі фігури тварини або людини, від якої відходив стрижень з нанизаними на нього s-образними відгалуженнями-ріжками, що завершуються чашечками для світильників. Унизу стрижень фланкировался масивною кулею. Скляні люстри з італійського острова Мурано відрізнялися легкістю, але теж ускладнилися, придбали криволінійні обриси деталей.

Малюнок 1.9.6– Розпис на стелі. Витвори меблів.

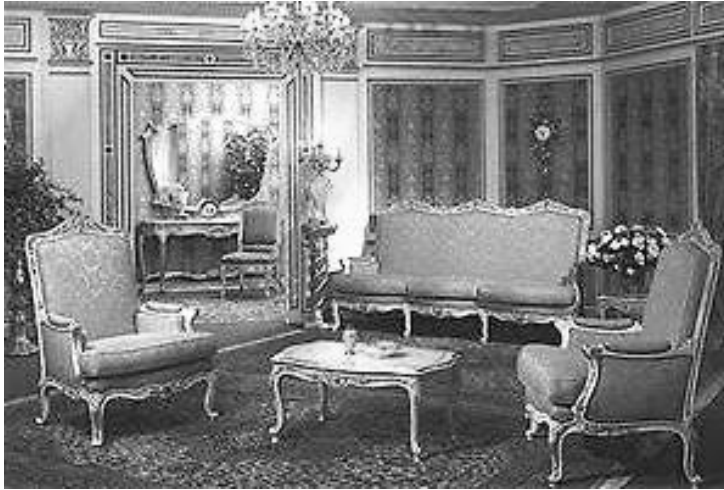

Характерні риси:

Симетрія в стилі, простір. Дуже багато ліпнини. Складні поверхні площини в будинках, великі складності в колонах, рясно оброблені стелі з заглибленими частинами.

Присутність витонченої "хитливої" меблів, виготовленої з дерева, що піддається різьбленню з красивою шпоною і покритим лаком. Стіни прикрашалися дзеркалами, і цілком декорувалися. Відсутність прямих ліній і кутів.

Речі інкрустовані з ніжно-квітчастим візерунком. Стиль "легковажний" з елементами еротизму. Панує граціозний, примхливий орнаментальний ритм. Інтер'єри витончені, декоративні, легкі.

Малюнок 1.9.7– Барокко (итальян. Вароссо - вигадливий).

Характерні кольори:

Приглушені пастельні тони; червоний, рожевий, білий, голубой з жовтим акцентом.

Характерні лінії:

Вигадливий опукло-вгнутий асиметричний Рисунок; у формах півколо, прямокутник, овал; вертикальні лінії колон; виражене горизонтальне членування.

Характерні форми:

Склепінні, куполообразные і прямокутні; вежі, балкони, еркери.

Характерні елементи інтер'єра:

Прагнення до величі і пишності; масивні парадні сходи; колони, пілястри, скульптури, ліпнина і розпис, різьблений орнамент; взаємозв'язок елементів оформлення.

Характерні конструкції:

Контрастні, напружені, динамічні; вигадливі по фасаду і разом з тим масивні і стійкі.

Характерні вікна:

Напівциркульним і прямокутні; з рослинним декором по периметрі.

Характерні двері:

Аркові прорізи з колонами; рослинний декор.

Малюнок 1.9.8– Сучасний інтер'єр у стилі барокко

Саме чудове в стилі Барокко, що, виникнувши на основі художніх форм, у першу чергу архітектурних, епохи Відродження, це мистецтво вклало в них інший зміст. Вперше в історії в цьому стилі з'єдналися дві, здавалося б, непок'єднані тенденції художнього мислення: Класицизм і Романтизм. Саме з "епохи Барокко" ці тенденції надалі тісно взаємодіють, породжуючи широкий спектр історико-регіональних художніх стилів XVII- XI вв.

1.10 РОККО

Стиль рококо став блискучим завершенням стилю барокко XVIII ст.

Самим декоративним і орнаментальним стилем, звичайно, є рококо. Саме до нього, починаючи з моменту його народження на початку XVIII століття, архітектори, художники і декоратори постійно звертаються за якою-небудь дотепною або ефектною декоративною ідеєю. Інтер'єр уперше розуміється як розвага, жарт, творче самовираження. Саме цей стиль створив цілий світ різноманітних драпірувань, квіткових орнаментів, мальовничих плафонів і вставок на стінах і меблях. Розкіш стилю рококо проявилася й в обрисах меблів, і в загальній колірній гамі, і особливо в усвідомленні декорування як самостійного і самокоштовного явища в оформленні приміщень (Рисунок 2.25).

Малюнок 1.10.1– Палац Сан –Сусі у Потсдамі

Французьке госо, (goscaille) бує вигадливими прикрасами, криволінійністю ліній, завитками, немов напудрена

перука знатної дами або її кавалера. Цей витончений стиль народжується у Франції й одержує найбільше широке поширення в меблях, предметах домашнього побуту і портновському мистецтві.

У зодчестві країн Європи стиль рококо часто є своєрідним місцевим варіантом пізнього барокко. Головним чином впливає на характер декору, що придбав манірно витончений, підкреслено витончений і ускладнений вид.

Малюнок 1.10.2- Собор святого Петра Донато Браманте, Рафаель, Перуцци, Микеланджело, делла Порта, Мадерна, Бернини 1506-1667р.

Малюнок 1.10.3

У помпезних інтер'єрах рококо замість яскравих фарб і різких ефектів використовуються м'які пастельні тони. Прямі лінії переходять у вигнуті і перериваються арабесками. Митецький, натурально виконаний декор відволікає око від структурних елементів. Саме поширення орнаменту у формі раковини, так називаний "рокайль" (goscaille), і дав назву цьому стилеві.

Для живопису і скульптури рококо характерні камерні за духом галантні сцени, еротико - міфологічні і пасторальні сюжети, асиметричні композиції.

Малюнок 1.10.4– Інтер'єр у стилі рококо

Багатий тонкими переливами і трохи бляклий по колориту живопис має переважно декоративний характер.

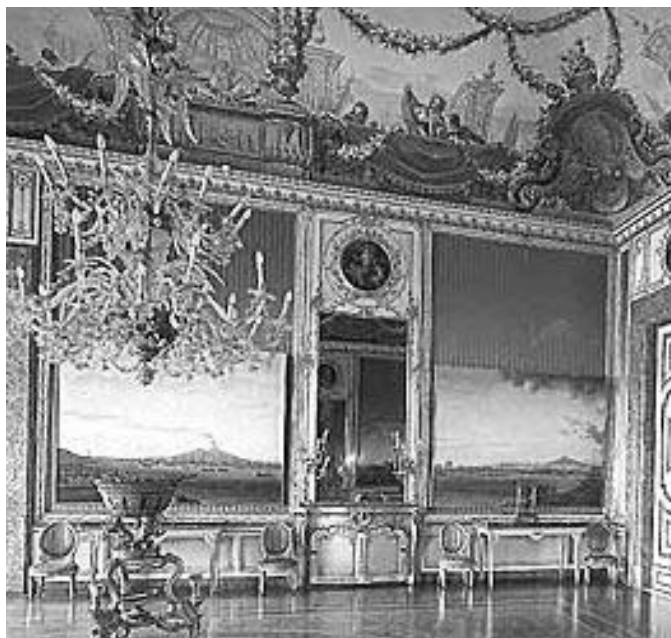
У скульптурі переважають рельєфи і статуї, призначені для оздоблення інтер'єра, невеликі статуетки, групи, погруддя, у т.ч. з теракоти, розписного або неглазурованої порцеляни.

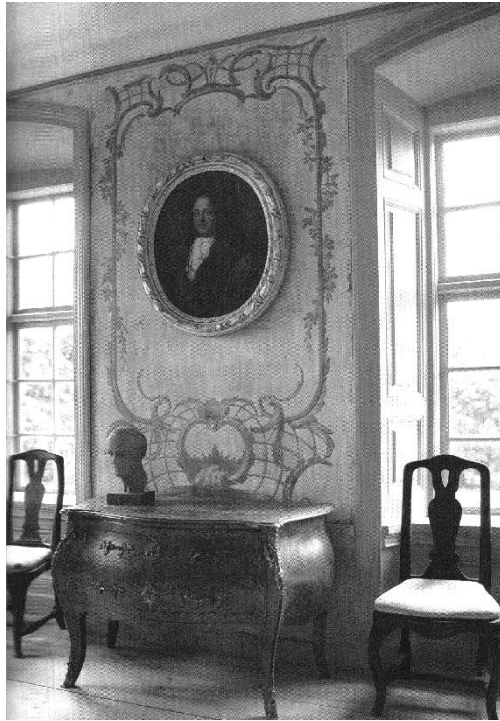
У декоративно - прикладному мистецтві примхлива добірність обробки нерідко сполучиться з запозиченими екзотичними мотивами китайського мистецтва. Мотиви в східному смаку стають однією із самих характерних рис рококо. У декоративному рішенні очолює симетрія, але розміщення завитків, гірлянд, букетів і фігур вільне, що підсилює враження добірності інтер'єра в цілому. Головну роль грають легкі, помірно-елегантні хвилеподібні силуети і лінії.

В другій чверті XVIII століття стиль рококо вже в основному сформувався. Його поява і розвиток зв'язано з ім'ям Ж. О. Мейссоньє – ювеліра, скульптора й архітектора, декоратора інтер'єрів і автора численних прикрас. Золоте століття рококо збігається з правлінням Людовика XV (1723-1774), і за традицією цей стиль називають стилем Людовика XV.

Малюнок 1.10.5– Розпис на стелі

Золочене різьблення у вигляді раковин і картушів, симетричне розташування прикрас супроводжуються в рококо композиціями з завитків із квітами і стрічками. А в середині XVIII століття (близько 1750 року) у декорі виникає характерний комплекс орнаментальних мотивів, що дав ім'я всьому стилеві (Малюнок 1.10.7).

Малюнок 1.10.7– Інтер'єр замку Регнахольм (Швеція)

Усе в рококо було невеликим, витонченим, граціозним. Поступово пристрась до бронзових накладок і скульптурних рельєфів вгасає і змінюється прихильністю до ніжних світлих тонів, помірним розписам, легкому золотінню і білому лакові. Стиль рококо ірраціональний, примхливий, у міру нефункціональний – настільки, щоб інтригувати, але не до такої міри, щоб позбавляти комфорту.

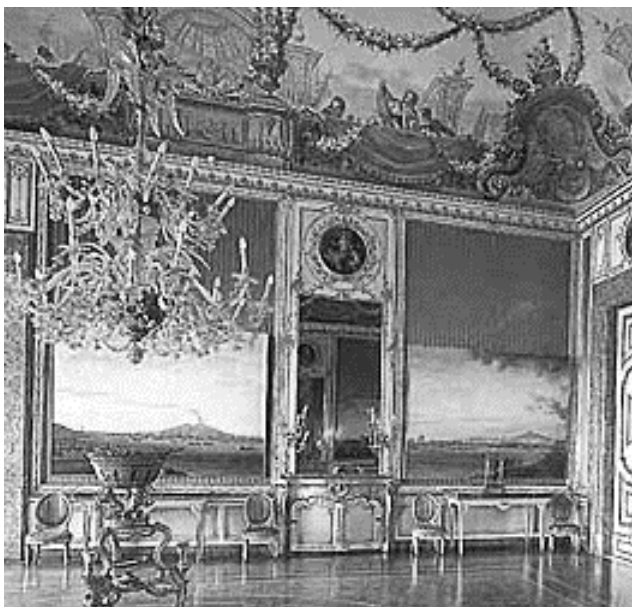
Легковажні теми і складний дизайн рококо найкраще представлений у предметах інтер'єра, на відміну від імпозантної барочної архітектури і скульптури. Виробу з металу, порцелянові фігурки, і особливо меблі змінювали свій стиль, тому що французький вищий клас хотів облаштовувати свої будинки в новому модному стилі.

Меблі в стилі рококо виглядала досить легковажно. Вона стала відігравати важливу роль з погляду комфорту і багатогранності. У результаті різноманітних варіацій дизайнерів з'явилася форма крісла "фотей" (крісло з дерев'яними ручками або ручками з м'якими підлокітниками і прямий, або злегка закругленою спинкою). Зміни в дизайні крісел: м'які підлокітники, м'яка спинка і знімна подушка сидіння. Меблі стали розставляти вільно в приміщенні, а не тільки уздовж стін; щоб зробити акцент на легковажність атмосфери і багатогранність самих меблів. Широко використовувалося у виробництві меблів червоне дерево завдяки своїй міцності. Перестали робити розпірки на кріслах. Також використовували дзеркала, що висіли над камінами, вони стали ще більш популярними з розвитком виробництва скла. Уявлення про інтер'єр як цілісний ансамбль зародилося саме в епоху рококо. Архітектори у своїх проектах прагнули досягти повної декоративної єдності всіх складових кімнатного оздоблення: розписів і орнаменту стін і стель, обробки підлоги, форм і меблів, розцвічень драпірувань і оббивних тканин (Малюнок 1.10.8).

Уся декоративність рококо укладається в три компоненти:

- 1) колір приміщення,
- 2) меблі історичних форм,

3) стильні аксесуари.

Малюнок 1.10.8– Кімната старовинного лаку у палаці Шенбрун

Стиль рококо поширився завдяки французьким художникам і гравюрам. У католицькій частині Німеччини, Богемії й Австрії - цей стиль злився з німецькими барочними традиціями. Німецьке рококо з великим ентузіазмом застосовувалося в храмовій архітектурі і замковій архітектурі, особливо на півдні; у той час як рококо періоду Фрідріха розвивалося в Пруссії. Архітектори драпірували свої стіни в пухнати хмари білої штукатурки. В Італії пізній барочний стиль Борроміні і Гваріні задав тон рококо в Туріні, Венеції, Неаполі і Сицилії; у Тоскані і Римі як і раніше дотримували барокко.

Малюнок 1.10.9 - Інтер'єр Великого палацу в Петергофі

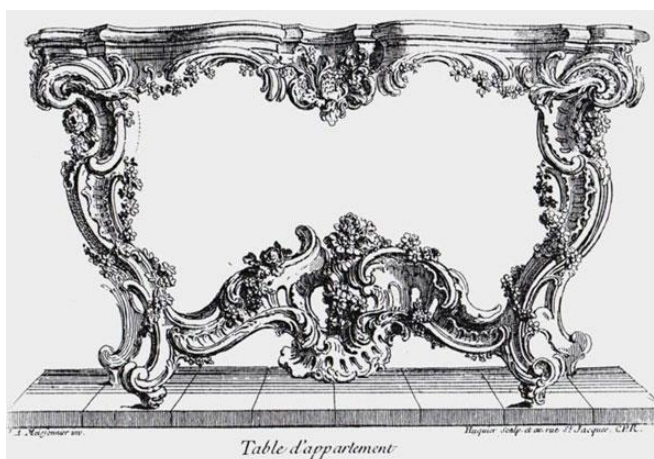

Рококо в Англії завжди вважався французьким. Англійська архітектура як і раніше додержувалася свого стилю, а срібні вироби, порцеляна і шовк виявилися під впливом континентального стилю. Томас Чиппендейл трансформував англійський меблевий дизайн. Вільям Хогарт розвивав теоретичні основи рококо. У своїй роботі "Аналізи краси" (1753) він затверджував, що хвилеподібні лінії і лінії у формі "S" характерні для рококо стали основою для граціозності і краси в мистецтві (на відміну від прямих ліній або кола в класицизмі). Розвиток рококо в Англії зв'язують з виникненням інтересу до готичної архітектури на початку вісімнадцятого століття.

Захід рококо - початок 1760-х; це період, коли такі особистості як Вольтер і Жак-Франсуа Блондель почали критикувати поверховість і дегенеративність мистецтва. Блондель відкрито засуджував смішну плутанину черепашок, драконів, рослин у сучасних інтер'єрах. ДО 1785 року рококо вийшов з моди у Франції, і його замінив порядок, серйозність неокласичних художників, таких як Жак Луї Давид. У Німеччині рококо кінця 18 століття висміювалися як "пороссячі хвостики" і "кучеряві перуки", цей період рококо називали Zopfstil. Рококо залишався популярним у провінції, а також в Італії, доти, поки разом з урядом Наполеона не наступила друга фаза неокласицизму (імператорський стиль), що цілком замінила рококо.

Снову виник інтерес до рококо в 1820-1870-і роки. Англійці були першими, котрі відродили стиль Людовика Чотирнадцятого; вони платили завищені ціни за товари секонд хенд у стилі рококо, що навряд чи були б продані в Парижі. Але видатні художники, такі як Делакруа і патронати мистецтва, такі як принцеса Юджина, заново відкрили для себе грацію і грайливість у мистецтві і дизайні.

Малюнок 1.10.10– Стіл епохи рококо

У розквіт рококо зникають будь-які натяки на тектонічні форми: навіть мармурова дошка столу змінила форму. Фартур, ніжки, розпівка перероблені в завитки і черепашки. Перетин розпівки демонстрував асиметричний контраст, що було інновацією стилю рококо.

Фігурки з гіпсу, глини, порцеляни (Севр, Майсен) додержувалися нового стилю; з дерева, заліза і золота створювалися різні елементи декору. У храмовій архітектурі: сповідальні, кафедри, вівтарі і навіть фасади не дуже добре сполучилися з вигнутими лініями рококо.

Династії паризьких червонодеревців, деякі з них родом з Німеччини, давали розвиток стилеві, згинаючи поверховості в трьох вимірах. Маркетрі - інкрустація по дереву - якийсь час виконувалася в овалі; меблі доповнювалися декоративними елементами з позолоченої бронзи. Антуан Годро, Шарль Кресс, Жан-П'єр Лац, Франсуа Ебен, Бернар Друїт ван Ризенберг - видатні імена тих, хто працював у цій області дизайну.

Французькі дизайнери, такі як Франсуа ДЕ Кювиль, Ніколя Пино і Бартоломео Растреллі експортували паризький стиль у Мюнхен і Санкт-Петербург, у той час як німецький дизайнер Жюст-Орель Майсоньєр реалізував себе в Парижі. Дух паризького рококо поширювався маленькою групою провісників сучасних декораторів, що очолював Симон-Филиппеніс Пуарьє.

В Франції стиль рококо був більш стриманим; більшість орнаментів виконували з дерева, впливаючи моді різання по дереву, вони стали менш громіздкими і натуралістичними і не буяли сполученнями різних штучних форм (наприклад: рослинні мотиви, сталактити, гротески, маски, знаряддя праці різних професій, символи, картини, дорогоцінні камені).

Англійське рококо також було досить стриманим. Дизайн меблів Томаса Чиппендейла зберіг вигнуті лінії, але скоротив французькі примхи. Найбільше успішно англійське рококо представлено в роботах Томаса Джонсона - талановитого різьбяр по дереву і дизайнера меблів, що працював у Лондоні в середині 70-х років вісімнадцятого століття.

Малюнок 1.10.11– Сучасний інтер'єр у стилі рококо

Малюнок 1.10.12– Сучасний інтер'єр у стилі рококо

Малюнок 1.10.13– Оформлення інтер'єру у стилі рококо.

Архітектура в стилі Рококо являє собою легкість і грайливість, доцільність і симетричність у даному стилі іде на другий план, на першому, утілення капризів в інтер'єрі і декоративній ефектності.

Саме в епоху рококо уперше виникає представлення про інтер'єр, як про цілісний ансамбль: стильову єдність будинку, декору стін, стель, меблів.